

ОСОБЛИВОСТІ ІЕРАРХІЇ ЦІННОСТЕЙ ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Валентина ШУЛЬГА

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціології управління
Донецького державного університету
управління

Ірина СІКОРСЬКА

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри туризму
Донецького державного університету
управління

© Шульга В., Сікорська І., 2014

Актуальність проблеми. Вивчення ціннісних орієнтацій особистості має свої витoki практично з моменту виникнення соціологічної науки. Як елемент структури особистості ціннісні орієнтації

характеризують внутрішню готовність людини до здійснення певної діяльності щодо задоволення своїх потреб та інтересів, а також указують на спрямованість поведінки. Підвищений інтерес дослідників до ціннісної проблематики є результатом більш глибокого розуміння природи людського пізнання, його соціокультурної обумовленості та цілісності.

Проблеми ціннісних орієнтацій широко подані в роботах закордонних та вітчизняних авторів і заслуговують на увагу: Е. Хол, М. Рокіч, Г. Хофстеде, С. Шварц, Ф. Тромпенаарс та Ч. Хемпден-Тьорнер, С. Анісімова, Г. Віжлецова, Є. Головаха, О. Максимова, О. Носенко, Н. Фролова; І. Кононова, М. Каган, П. Гуревич, Л. Сокурянська, Л. Бевзенко, П. Смірнова, Є. Подольська, Н. Костенко, О. Кавалеров та ін.

Зацікавленість дослідників проблемою ціннісних орієнтацій молоді має під собою важливу підставу, адже рання юність є періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, яка впливає на

Ключові слова: крос-культурні дослідження, цінності, ціннісні орієнтації, студентська молодь, глобалізаційні процеси.

Подано результати емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій студентської молоді Польщі й України. Проведено порівняння найбільш значущих термінальних цінностей студентів двох країн. Виявлено феномени «внутрішнього конфлікту» і «внутрішнього вакууму» особистості. Обґрунтовано вплив процесів глобалізації на характер виявлених закономірностей.

становлення характеру особистості в цілому [1; 7; 8]. Молодь – важливий суб’єкт соціальних змін, величезна інноваційна сила, яку необхідно розумно використовувати. При всій неоднозначності та суперечності глобальних модернізаційних процесів у світі, нових викликах і загрозах суспільству, зрозуміло, що їх рушійною силою є молодь, адже її проблеми належать до найважливіших для держави і суспільства [2; 4; 5]. Крім того, на цьому віковому етапі виникають необхідні для формування ціннісних орієнтацій передумови: оволодіння понятійним мисленням, накопичення морального досвіду, досягнення певного соціального статусу. Стосовно студентської молоді, то формування системи ціннісних орієнтацій стимулюється значним розширенням кола спілкування, ознайомленням студентів з різноманітними формами людської поведінки та її наслідуванням.

Постановка проблеми. Життєві цілі та цінності молоді залежать не тільки від неї самої, а й від суспільства, від соціуму, у якому вона проживає і виховується. У сучасному світі спостерігається тенденція активізації взаємодії між людьми абсолютно різних цінностей, переконань і вірувань. Відкриття багатокультурності світу, з’ясування того факту, що жодна культура не може бути зрозумілою без порівняння та зіставлення з іншими, стимулювало пошук особливого підходу, який засновано на крос-культурному аналізі [6; 11; 12].

Сучасна освіта України стає органічною частиною світового освітнього простору, що обумовлене інтенсивними процесами глобалізації та інтеграції світового співтовариства. Для того, щоб можна було запропонувати адекватно новий предметний зміст системи освітніх стратегій, необхідно мати чітке уявлення щодо життєвих змістів сучасної молоді; про рівень засвоєння ними цінностей і установок західноєвропейської й американської культури, ступеня пристосування й калькування поведінкових патернів суб’єктів цих культур.

Між представниками різних культур встановлюється все більше контактів. Заразом на ґрунті культурних відмінностей виникають непорозуміння і конфлікти. Ви-

вчення базових цінностей культур і ціннісних орієнтацій – шлях до створення механізмів співпраці між університетами, студентами та запобігання етнічних конфліктів. Встановленню контактів можуть допомогти крос-культурні дослідження цінностей, які стають усе більш популярними і мають не тільки наукове, а й практичне значення.

Мета дослідження – проаналізувати особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді України та Польщі на підставі крос-культурного дослідження.

Респондентами дослідження стали 50 студентів Польщі з університету Л. Козьмінського (м. Варшава) та 50 студентів України з Донецького державного університету управління (м. Донецьк) у період 2012–2013 років. Два університети плідно співпрацюють у рамках програми обміну студентів. Вік респондентів – 20–23 роки. За статтю: 64% – жінки, і 46% – чоловіки.

Основу емпіричного інструментарію для проведення дослідження складала методика «Рівень співвідношення «Цінності» і «Доступності» у різних життєвих сферах» О. Фанталової, яка розкриває ціннісні конфлікти особистості [10].

Перший етап обробки отриманих емпіричних результатів дає можливість побудувати ієрархію цінностей польських та українських студентів на основі їх значущості (табл. 1).

Таблиця 1
Ієрархія розподілу ціннісних орієнтацій на основі їх більшої значущості та привабливості для студентів Польщі та України

Цінності	Розподіл відповідей польських студентів		Розподіл відповідей українських студентів	
	місце в ієрархії	середній бал	місце в ієрархії	середній бал
1. Активне життя	10	4,22	8	2,96
2. Здоров’я	2	6,78	2	6,84
3. Цікава робота	5	5,56	6	3,54
4. Краса природи і мистецтва	11	2,24	11	1,38
5. Любов	3	6,72	3	5,28

Закінчення

6. Матеріально забезпечене життя	7	5,28	5	3,94
7. Наявність гарних і вірних друзів	4	6,06	4	4,50
8. Упевненість у собі	7	5,28	7	3,22
9. Пізнання	8	4,74	10	1,98
10. Свобода як незалежність у вчинках	6	5,44	9	2,66
11. Щасливе сімейне життя	1	7,84	1	8,24
12. Творчість	9	4,32	12	1,28

Зіставляючи отримані результати, які подано в табл. 1, помітно, що великої різниці між ієрархіями цінностей на основі їх значущості для студентів Польщі та України не спостерігається. Цей факт досить зрозумілий, якщо мати на увазі наступні міркування. По-перше, у якості випробуваних постають представники країн, що практично одночасно подолали варіанти соціалістичного соціально-політичного устрою. По-друге, опитували перше покоління громадян, яке народилось та виросло вже в незалежних постсоціалістичних суспільствах. По-третє, незважаючи на всю етнічну, культурну й навіть цивілізаційну розмаїтість людських співтовариств планети, у другому тисячолітті наочно сформувалося явище глобальної культури, що характеризується проникненням певних технологічних та духовних стандартів у повсякденне життя переважної більшості населення [3; 7; 9]. Глобалізація світу – це реалія, яку ми спостерігаємо і в якій живемо. Люди на всіх континентах залучаються до загальних світових цінностей, і цей процес далі буде тільки набирати обертів, елементи різних культур ще більше будуть проникати одне в одне. Національні риси, безумовно, залишаться, але вони вже не будуть визначати домінуючий спосіб життя. Поняття «світового співтовариства» тепер не абстракція, а реальність – це глобальний світ, що творить якісно іншу культуру. Всі ці чинники обумовили досить великий збіг ієрархій ціннісних орієнтацій студентської молоді Польщі та України.

Як видно з табл. 1, цінність «щасливе сімейне життя» очолює ієрархію цінностей студентів України та Польщі. Середній бал цієї цінності у поляків становить 7,84 балів, а в української молоді – 8,42 балів. Можливо, це невелике розходження між результатами двох вибірок обумовлене тим, що опитування українських респондентів проходило серед студентів п'ятих та четвертих курсів, найбільшу частину яких склали представники жіночої статі. У такому віці будь-яка молода дівчина замислюється про щасливу і міцну сім'ю, а дехто вже перебуває у шлюбі.

Загалом слід зазначити, що численні дослідження ціннісних орієнтацій та атиюдів серед молоді пострадянських просторів свідчать про те, що молоді люди обирають сімейні цінності на перших позиціях своїх ієрархій [2; 4; 8]. Цей факт є позитивним, але й викликає логічне питання. Оптимізм базується на розумінні того, що міцна сім'я є однією з основних умов стабільності суспільства, тобто це основний осередок суспільства, який відіграє стрижневу роль у поширенні громадських і моральних норм. Питання виникає, якщо зіставити дані статистики розлучень із фактом великої цінності сімейних відносин, зокрема для молоді.

Щоб розібратися з цією суперечністю, необхідно згадати ті функції, які сім'я як соціальний інститут виконує у суспільстві. Функцій є багато, і різні науковці пропонують свій їх перелік. Проте є один важливий аспект, який зазначають дослідники, котрі займаються проблемами сучасної сім'ї: вона розглядається як притулок, що має емоційно-психологічну природу та допомагає вижити і вистояти людині в сучасному жорстокому світі. Найімовірніше, для молоді є найбільш привабливою саме ця функція сучасної сім'ї – бути тим стабільним місцем у мінливому світі, де тебе приймають, підтримують, не зважаючи на примхи, забобони та негативні патерни поведінки. Особливо це стосується людей, які знаходяться у ситуаціях соціальних перетворень, коли руйнується багато видів і форм соціальних відносин, і сім'я на цьому фоні набуває особливої привабливості, стає острівцем спокою, відпочинку, особистісної цілісності, тобто цінність її збільшується.

Стосовно зростання кількості розлучень, то ця тенденція сучасності пояснюється багатьма чинниками. У межах обговорення зазначимо декілька. По-перше, зрозуміло, що побудова сім'ї як психоемоційного надійного притулку потребує певних зусиль, часу, поступових взаємних компромісів, праці душі – цей шлях нерідко здається занадто важким для молоді. Є ще один не менш важливий чинник, який необхідний розглянути у контексті статті. Мова йде про сучасний період постмодерну, основна ідея якого – пріоритет індивідуальності та інтересів особистості. Тобто на першому місці знаходяться особистісні потреби людини. Таким чином, якщо індивідуальні потреби людей повноцінно задовольняються у межах сімейного життя, то вони одружуються. Якщо одруження утруднює дорогу до реалізації своїх особистих інтересів, то індивіди відмовляються від сімейних відносин.

Говорячи про систему цінностей поляків, слід зазначити їх особливу релігійність. Поляки за своїм віросповіданням католики, де одним з головних таїнств є шлюб. Дотримання традицій і культури своєї країни є однією з найважливіших якостей поляків. Сім'я є носієм культурних цінностей суспільства і народу, соціокультурним, педагогічним середовищем, вона створює систему цінностей, що відповідають потребам польського суспільства, культивує родинні традиції і традиції виховання підростаючого покоління, сприяє формуванню у нього національної культури. Україна теж є релігійною країною, де існують норми та звичаї, які перекликаються із системою цінностей студентської молоді.

На другому місці за значущістю є така цінність, як «наявність психічного та фізичного здоров'я» (середній бал у поляків складає 7,68; в українців – 6,84). Здоров'я дається нам від природи, це найсильніший людський ресурс, який легко вичерпується і складно відновлюється.

Ідея здорового способу життя домінує у сучасному суспільстві. Всі сторони людського життя в широкому діапазоні соціального буття – виробничо-трудовому, соціально-економічному, політичному, сі-

мейно-побутовому, духовному, оздоровчому, навчальному – врешті-решт визначаються рівнем здоров'я і масштабами використання його психофізіологічного потенціалу. Сьогодні ця думка приховано домінує у свідомості сучасної людини, тому велика кількість респондентів у різноманітних соціологічних та психологічних дослідженнях на перші місця у своїх ієрархіях цінностей ставить здоров'я як одну з вищих цінностей.

За своєю ціннісною сутністю здоров'я є благом, тим, що відповідає потребам та інтересам людей, має для них позитивне значення. За аксіологічною ієрархією здоров'я належить до вищих, універсальних цінностей, оскільки має неминуще, всеосяжне і позачасове значення. Водночас здоров'я є цінністю-засобом, оскільки існує не саме по собі, а є умовою існування ще більш значущої цінності – життя, тобто студенти усвідомлюють, якщо буде міцне здоров'я, то можна буде досягнути інших цілей. Крім того, національна охорона здоров'я в країнах, до яких належать респонденти, знаходиться не на високому рівні. Цей факт змушує пересічних громадян піклуватися про своє здоров'я самостійно.

На третьому місці молодь обирає таку цінність, як «любов до коханої людини». Період молодості сам по собі обумовлює зародження нових почуттів і створення сім'ї, саме тому студенти ставлять любов на третє місце в ієрархії цінностей. Середній бал цінності «любов» для поляків складає 6,72 балів; середній бал українців становив 5,28. Потреба любові найбільш властива людині в юності. Однак закономірний і неминучий у цьому віці сплеск пристрасті далеко не завжди викликається власне любов'ю, і досить часто за це прекрасне почуття вважається закоханість [2].

На четвертому місці розташовується така цінність, як «наявність гарних і вірних друзів», що цілком зрозуміло, тому що період студентства – це насамперед набуття нових знайомств на все життя. Польські студенти поставили цю цінність на четверте місце із середнім балом 6,06, а вибір українців склав 4,5 бали. Дружба визнається великою соціальною і моральною цін-

ністю більшістю людей, які вважають її при цьому цінністю дуже рідкісною. Сучасний світ вельми динамічний і нестабільний, він народжує сумніви й непевність у наступному дні. У цій нестабільності людина змушена шукати непорушні точки опори, якими стають родина та друзі. Віковий період респондентів передбачає широке коло спілкування, інтенсивне споживання культури й високу соціальну активність [4; 8], тому не дивно, що цінність «наявність гарних і вірних друзів» знаходиться у першій п'ятирічній ієрархії цінностей.

Цінність «пізнання» посідає одне з останніх місць як у польської, так і в української молоді, можливо тому, що респонденти знаходяться в тому віці, коли вони тільки отримують освіту, розширюють кругозір та здійснюють власний інтелектуальний розвиток. Цінність пізнання та повноту його сенсу людина повністю розуміє тоді, коли вже має досвід у житті. Можливості творчої діяльності опитуваними приділяється невелике значення, адже в студентські роки молодь робить акцент на навчання, що є в цілому репродуктивною діяльністю. Найімовірніше, схильність до творчості може проявлятися як винахідливість у несподіваних ситуаціях, на які багате студентське життя.

Узагалі вибір цінностей відповідає віковим особливостям випробуваних і в цілому не має розбіжності з літературним джерелами [2; 5; 9]. Аналізуючи ієрархії термінальних цінностей студентства обох країн, треба зауважити, що коли плани юнацтва зводяться до наміру бути здоровим, мати вірних друзів і щасливе сімейне життя, займатися в майбутньому цікавою роботою, то це ще не можна повною мірою назвати життєвою перспективою. Молода людина повинна не тільки уявляти собі своє майбутнє загалом, а й усвідомлювати засоби досягнення поставлених життєвих цілей [1]. Зрозуміти шляхи, якими юнацтво збирається досягнути своїх важливих цілей, потребує додаткових досліджень та розгляду інструментальних цінностей.

Завдяки використаній методиці О. Фанталової можна не тільки вибудувати ієрархію цінностей, але й дати відповідь на важ-

ливе питання: чи зможе особистість досягнути тієї або іншої цінності свого життя. Таким чином, аналіз результатів другого етапу застосування методики О. Фанталової дає можливість виділити ті цінності в обох групах респондентів, які викликають певні труднощі в їх досягненні. Тобто цінності, які є привабливими для студентів, можуть бути не досяжними для них, що, безумовно, впливає не тільки на поведінку молодих людей, а й на їх життєву стратегію (табл. 2).

Таблиця 2

Ієрархія розподілу ціннісних орієнтацій студентів Польщі та України з точки зору їх досяжності

Цінність	Розподіл відповідей польських студентів		Розподіл відповідей українських студентів	
	місце в ієрархії	середній бал	місце в ієрархії	середній бал
1. Активне життя	2	6,78	1	6,28
2. Здоров'я	8	5,3	2	4,34
3. Цікава робота	10	5,00	8	3,24
4. Краса природи і мистецтва	6	5,46	4	1,38
5. Любов	9	5,08	5	3,84
6. Матеріально забезпечене життя	11	3,66	12	1,94
7. Наявність гарних і вірних друзів	1	7,14	3	4,00
8. Упевненість у собі	3	5,98	6	3,62
9. Пізнання	5	5,64	7	3,26
10. Свобода як незалежність у вчинках	7	5,34	11	2,14
11. Щасливе сімейне життя	4	5,72	5	3,06
12. Творчість	9	5,08	10	2,30

Порівнюючи дві ієрархії цінностей (табл. 2), можна зазначити, що розподіл цінностей з точки зору їх досяжності не збігається у респондентів обох груп. Самою легкодосяжною цінністю для студентів Польщі є наявність гарних і вірних друзів (7,14 бала), для українських студентів вона розташувалась на третьому місці (4 бали). Виникає

припущення, що поляки більш дружлюбні й гостинні. Можливо, така розбіжність у досяжності цієї цінності пояснюється особливостями міжособистісних стосунків у століття високих технологій, коли різноманітні дружні відносини у більшості випадків можливі й підтримуються за допомогою Інтернету, що для українських студентів у цілому є проблемою, і тому така цінність, як дружба, стає більш важкодоступною для них, ніж інші цінності.

Досяжність цінності «активного життя» у студентів обох країн знаходиться на високому рівні (середній бал серед польських студентів складає 6,78; серед українців – 6,28 і посідає перше місце в цій ієрархії). Студентське життя саме по собі є активним, воно насичене яскравими емоціями, новими знайомствами, тому ця цінність є легкодоступною серед студентів та не є для них особливо важливою.

Здоров'я (як стандартна, поширена цінність передається з покоління в покоління) посідає друге місце в досяжності українських студентів (4,34 бала), тоді як поляки поставили його на восьме місце (5,30 бала). Сьогодні панує розуміння здоров'я як відсутність хвороб. Межі того стану, за якого людину вважають практично здоровою, рухливі. Тому поняття «практично здоровий» має аксіологічний відтінок і використовується як деяка межа.

У Польщі, як і в Україні, існує безробіття – не всі студенти можуть знайти роботу за фахом, особливо це стосується висококваліфікованих працівників, тому для польських студентів доступність цікавої роботи в ієрархії посіла десяте місце з середнім балом – 5; українські студенти розташували цікаву роботу на восьме місце (3,24 бала).

Творчість посідає один з нижніх щаблів за доступністю (поляки – 5,08, українці – 2,3 бала), тим самим підкреслюючи вкрай малу значущість для сучасної молоді, і пострадянського суспільства в цілому, естетичних та креативних цінностей. Можливою причиною такого факту може бути прояв прагматизму, який властивий представникам молодого покоління. Звертає на себе увагу той факт, що студенти знають і розуміють цінність творчості в структурі

сучасної особистості, ідеали якої домінують у гуманітарній науці. Однак затребуваність творчого потенціалу людини на сьогодні не є високою, і будь-які новаторства в українському суспільстві найчастіше є переспівами інших культур, тому майбутні фахівці відводять творчості одне з останніх місць у своїй ієрархії цінностей

Матеріально забезпечене життя є для студентів обох груп важкодоступною цінністю, оскільки проблема нестачі грошей у студентів є однією з вічних, коли доводиться поєднувати навчання з роботою (середній бал у польських студентів склав 3,66; в українських студентів – 1,94).

Спираючись на різницю балів між «цінністю» та «доступністю» певної цінності методика О. Фанталової дає вихід на отримання таких показників, як «внутрішній конфлікт», «внутрішній вакуум» та «нейтральна зона».

«Внутрішній конфлікт» полягає в значному перевищенні цінності над її доступністю. Різниця цінності-доступності завжди буде вказувати на ступінь розбіжності між тим, що є, і тим, що повинно бути, між «хочу» і «маю», а також між «хочу» і «можу». Стан внутрішнього конфлікту – це, перш за все, стан розриву в системі «свідомість-буття», розходження між потребою в досягненні значущих цінностей і неможливістю цього досягнення в реальності. Такий психологічний конфлікт вирішується тільки тоді, коли в людини складається нове ставлення до тієї об'єктивної ситуації, що породила конфлікт, і нові мотиви діяльності. Якщо особистість не може вирішити існуючу суперечність, то попереду на неї чекає фрустрація та депресія.

«Внутрішній вакуум» характеризується значним перевищенням доступності над цінністю. Цей стан виникає, коли доступний об'єкт не становить інтересу, може супроводжуватися відчуттям «внутрішнього баласту», «надмірності присутності», непотрібності, нікчемності, внутрішньої порожнечі.

«Нейтральна зона» являє собою безконфліктний, спокійний стан, де «бажане» і «реальне» повністю або частково збігаються, гармонійно врівноважені у внутрішньому світі суб'єкта.

Щодо українських студентів, то в зону «внутрішнього конфлікту» цілком попадає така цінність, як «щасливе сімейне життя», що свідчить про ступінь незадоволеності поточною життєвою ситуацією. Якщо мати на увазі, що більшість опитуваних ще не вступила у шлюбно-сімейні відносини, то лишається припущення щодо блокади основних потреб з цього боку, а також про наявність певного рівня сумніву респондентів стосовно досяжності «щасливого сімейного життя» у реальному житті.

Звертає на себе увагу, що для українських респондентів існує тенденція назрівання внутрішніх конфліктів відносно тих цінностей, які є найбільш значущими для них: «щасливе сімейне життя», «здоров'я», «любов». До переліку цінностей, що можуть привести до внутрішнього конфлікту, логічно додається «матеріально забезпечене життя», що не є дивним, оскільки для студентства матеріальні проблеми достатньо актуальні саме через їх статус.

У зону «внутрішнього вакууму» для української вибірки попадає «активне життя», тобто життя студентів настільки наповнене різними подіями, різноманітними зустрічами та пригодами, що це вже стає занадто, а як свідчить польське прислів'я, «що занадто, то нездорово». Імовірно, для цих студентів існує незадоволеність цією життєвою сферою, «відчуття внутрішнього баласту» або «надмірності присутності». Можливо припустити, що для цих респондентів активність студентського життя настільки висока, що стає вже непотрібною.

У цілому такі цінності, як «активне життя», «пізнання», «природа», «творчість», не мають для українських студентів у їх теперішньому віковому періоді серйозного значення, відходять на задній план і складають у сукупності зону внутрішнього вакууму. Треба зазначити, що поняття внутрішнього вакууму актуальне для життя сучасної молоді, і частіше воно вживається як синонім екзистенційного вакууму, що означає знецінення життя і втрату його сенсу. Стосовно представників української вибірки, то та кількість цінностей, що потрапляє в зону «внутрішнього вакууму», породжує припущення щодо певної залежності

від навколишнього світу, виникнення внутрішньої порожнечі при відчутті необмеженої зовнішньої свободи.

Нейтральна зона являє собою безконфліктний, спокійний стан, де «бажане» і «реальне» повністю або частково збігаються, гармонійно врівноважені у внутрішньому світі суб'єкта. Це стан, коли значущі потреби в основному задоволені, а цінності реалізовані. З точки зору українських студентів, до таких цінностей належать: «наявність гарних і вірних друзів», «упевненість у собі», «можливість розширення своєї освіти і ролі пізнання», «цікава робота».

Для польських студентів ситуація виявилася іншою. Для всіх запропонованих цінностей співвідношення між цінністю та її доступністю перебуває у нейтральній зоні і не має значних розходжень, що характеризує респондентів цієї групи як достатньо гармонійних особистостей, які задоволені своїм життям, статусом, відносинами у навколишньому середовищі. Але завжди існують певні розбіжності між особистими бажаннями та можливостями, що відбивається на поведінці і загальному стані особистості. Адже деяку негативну тенденцію щодо польських студентів мають такі цінності, як «щасливе сімейне життя» і «здоров'я».

Висновки. Спостерігається високий ступінь ідентичності ієрархій термінальних цінностей студентської молоді України та Польщі, що пояснюється процесом глобалізації і тим, що Польща та Україна є країнами колишнього комуністичного табору. Найбільш важливими для студентського віку цінностями як польських, так і українських студентів виявилися «щасливе сімейне життя», «здоров'я», «любов» та «наявність близьких друзів». Тоді як цінності, що пов'язані з пізнавальною діяльністю, мали для них менше значення. Безумовно, одне дослідження не може претендувати на загальні теоретичні висновки, але воно є сигналом тих культурних процесів, які відбуваються у суспільстві.

Для респондентів двох груп простежувалися відмінності у досягненні цінностей. Для польських студентів усі запропоновані цінності перебувають у нейтральній зоні,

тобто значущі потреби в основному задоволені, а цінності реалізовані. Такий стан не викликає внутрішнього конфлікту і є позитивним моментом у структурі мотива-

ційної сфери особистості. Для українських студентів ті цінності, які мають для них велике значення, викликають певні проблеми щодо їх досягнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бевзенко Л. Д.** Соціальні інтереси українців та місце освіти в системі ресурсів їхньої реалізації / Л. Д. Бевзенко // Вища освіта України. – 2011. – № 4. – С. 22–30.
2. **Богданова Т. В.** Иерархия ценностных ориентаций в области семейных взаимоотношений современной студенческой молодежи / Т. В. Богданова // Психология обучения. – 2010. – № 5. – С. 68–81.
3. **Бреусенко О. А.** Динаміка ціннісно-сміслової сфери особистості в умовах екзистенціальної кризи : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01 / О. А. Бреусенко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 20 с.
4. **Варбан М.** Ціннісні орієнтації та пріоритети старшокласників / М. Варбан, С. Кучмагра // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 39 (87). – С. 22–24.
5. **Журавлева Н. А.** Динамика ценностных ориентаций молодежи в условиях социально-экономических изменений / Н. А. Журавлева // Психологический журнал. – 2006. – № 1. – С. 35–44.
6. **Магун В.** Жизненные ценности населения: сравнение Украины с другими европейскими странами // Украинское общество в европейском пространстве / Магун В., Руднев М.; под ред. Е. И. Головахи, С. А. Макеева. – К.: Ин-т социологии НАНУ; Харьковский нац. ун-т, 2007. – С. 226–273.
7. **Панченко Л. М.** Формування ціннісних орієнтацій молоді у період системної трансформації українського суспільства : автореф. дис... канд. філос. н. : 09.00.03 / Л. М. Панченко; АПН України, Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2003. – 19 с.
8. **Сокурянская Л. Г.** Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода : [монография] / Л. Г. Сокурянская; Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина. – К., 2006. – 576 с.
9. **Троян Л. П.** Дослідження ієрархії потреб / Л. П. Троян // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип. 26, т. 4. – С. 183–193.
10. **Фанталова Е. Б.** Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта / Е. Б. Фанталова. – Самара : Изд. дом БАХРАХ; М., 2001. – 128 с.

CITED LITERATURE

1. **Bevzenko L.** Social interests of Ukrainians and position of education within the system of resources of their realization / L. D. Bevzenko // Higher Education of Ukraine. – 2011. – #4. – P. 22–30.
2. **Bogdanova T.** The hierarchy of value orientations in the field of family relationships of modern college students / T. Bogdanova // Educational Psychology. – 2010. – № 5. – P. 68–81.
3. **Breusenko O.** Dynamics of the value-essence sphere of a person under the conditions of existential crisis: synopsis of the dissertation for obtaining the scientific title of the candidate of psychological sciences: 19/00/01/ O. Breusenko; Kyiv National university named after T. Shevchenko. – K., 2000. – 20 p.
4. **Varban V.** Value orientations and priorities of the senior schoolchildren/ M.Varban, S.Kuchmagra// Practical psychology and social work. – 2003. – # 39 (87). – P. 22–24.
5. **Zhuravleva N.** Dynamics of value orientations of young people in terms of socio - economic changes / N. Zhuravleva // Psychological journal. – 2006. – № 1. – P. 35–44.
6. **Magoon V.** Behaviour population : a comparison of Ukraine with other European countries / Magoon V., Rudnev M. // Ukrainian society in the European space / Golovaha Y., Makeev S. – Kiev, 2007. – P. 226–273.
7. **Panchenko L.** Formation of the value orientations of youth at the period of system transformation of Ukrainian society: synopsis of the dissertation for obtaining the title of the candidate of Philosophical Sciences.:09.00.03/L. Panchenko; Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. The Institute of higher education of APS of Ukraine. – K., 2003. – P.19
8. **Sokuryanskaya L.** Students on the way to another company: evaluative discourse transition [monograph] / N. Sokuryanskaya; Kharkiv National University named after V. Karazin. – Kh., 2006. – 576 p.
9. **Troyan L.** The investigations of the hierarchy of the needs/ L.Troyan// Scientific notes of the Institute of psychology named after G. Kostyuk of the APS of Ukraine/ under general edition of S. Maksimenko. – K.: Glavnik, 2005. – Issue 26, Volume 4. – P. 183–193
10. **Fantalova E.** Diagnosis and therapy of internal conflict / E. Fantalova. – Samara : Publishing Printing House Bahrar; Moscow, 2001. – 128 p.

11. **Hofstede G.** (1985). Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. Abridged edition. – London : Sage Publications, 1985.

12. **Schwartz S.** (2001). Value Hierarchies Across Cultures Taking a Similarities Perspective / S. Schwartz, A. Bardi // Journal of Cross-Cultural Psychology, 32 (3): 268-290.